Pedagogisch beleid

Gastouderbureau Berend Botje

Versie juni 2026

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1 Inleiding 3
1.1 Wie is Berend Botje? 3
1.2 Wat doet Berend Botje? 3
1.3 Wat is het doel van dit beleid? 3
Hoofdstuk 2 Pedagogische visie 4
2.1 Onze missie 4
2.2 Visie op kinderopvang 4
2.3 Visie op kinderen 4
2.4 Visie op opvoeden binnen de kinderopvang 4
Hoofdstuk 3 Pedagogische doelen 6
3.1 Het opvoeddoel: emotionele veiligheid 6
3.2 Het opvoeddoel: persoonlijke competenties ontwikkelen 7
3.3 Het opvoeddoel: sociale competenties ontwikkelen 10
3.4 Het opvoeddoel: eigen maken van normen en waarden 11
Hoofdstuk 4 Pedagogische subdoelen 12
4.1 Kinderen zijn zelfstandig 13
4.2 Kinderen zijn uniek 14
4.3 Kinderen zijn nieuwsgierig en leergierig 14
4.4 Kinderen zijn creatief 15
Hoofdstuk 5 Pedagogische Praktijk 15
5.1 Werkplan 15
5.2 Gezonde leefgewoontes 17
5.4 Zorgen om kinderen 19
Hoofdstuk 6 Opvang 20
6.1 Selectiecriteria gastouders 20
6.2 Leeftijdsbeleid 20
6.3 Opvangruimte 20
6.4 Veiligheid en gezondheid 20
6.5 Achterwachtregeling 21
6.6 Inzet Pedagogisch beleidsmedewerker/coach 21
Bronnen 23
Bijlage 1 Visie op voorlezen en voorleestips 24
Bijlage 2 Ontwikkelingsschema's 26
Motorische ontwikkeling 26
Taal- en spraakontwikkeling 28
Verstandelijke ontwikkeling 29
De sociale ontwikkeling 31
Spelontwikkeling 33
Zelfredzaamheid 34

Hoofdstuk 1 Inleiding

1.1 Wie is Berend Botje?

Berend Botje is in 1992 begonnen als gastouderbureau in de regio West-Friesland. Inmiddels zijn wij uitgegroeid tot één van de grootste kinderopvangorganisaties van Noord-Holland. Naast de flexibele en kleinschalige gastouderopvang bieden we in onze kindercentra verschillende vormen van opvang aan. In de kindercentra worden hele dagopvang (HDO) en peuterspeelgroepen (PSG) aangeboden voor kinderen in de leeftijd van 0 tot 4 jaar.
Daarnaast bieden wij ook buitenschoolse opvang (BSO) voor kinderen van 4 tot 13 jaar onder de naam ClubBB.

1.2 Wat doet Berend Botje?

Bij Kinderopvang Berend Botje streven we altijd naar de hoogst haalbare kwaliteit en de beste kinderopvang. Wij vinden het ontzettend belangrijk dat ieder kind een gelijke kans krijgt zich op eigen wijze en eigen tempo te ontwikkelen. Dat is iets waar elke medewerker zich op dagelijkse basis met heel veel liefde en passie voor inzet. Kinderen moeten een goede start kunnen maken en zeker in de eerste jaren van hun leven, simpelweg kunnen spelen. Zorgeloos, in een veilige, warme omgeving. Onder de vleugels van bevlogen pedagogisch professionals. Daarom bieden wij professionele en persoonlijke kinderopvang, waar écht ieder kind welkom is, waar plezier maken het belangrijkste doel is en we samen groeien door te spelen.

1.3 Wat is het doel van dit beleid?

Het pedagogisch beleid maakt het voor alle betrokken partijen duidelijk wat de visie en missie is van Berend Botje. En het maakt duidelijk hoe deze vertaald wordt naar de pedagogische praktijk. Door onze pedagogische visie op te schrijven wordt deze toetsbaar en levert dit een bijdrage aan de kwaliteit van de opvang.

Dit beleid is geschreven voor:

- **Ouders**
  Het pedagogisch beleid maakt ouders duidelijk vanuit welke visie wij werken en welke opvoedingsdoelen wij nastreven.

- **Medewerkers en gastouders**
  Voor medewerkers en gastouders is het pedagogisch beleid de basis die hun dagelijks handelen met kinderen bepaalt.

- **Controlerende instanties**
  Dit pedagogisch beleid geeft controlerende instanties inzicht in het gevoerde beleid en maakt de kwaliteit toetsbaar.

N.B. Het pedagogisch beleid is geschreven in vrouwelijke vorm. Hiervoor is gekozen omdat het overgrote deel van de gastouders vrouw is. Met ‘zij’ worden echter ook de mannelijke gastouders bedoeld. Daar waar de term ‘ouder(s)’ wordt gebruikt kan ook ‘verzorger(s)’ worden gelezen.

Hoofdstuk 2 Pedagogische visie

De kinderopvang in Nederland is in 2005 vastgelegd in de Wet kinderopvang. In deze wet staat onder andere beschreven dat elke kinderopvangorganisatie verplicht is om een pedagogisch beleid te schrijven. Dit beleid moet de kwaliteit van de kinderopvang waarborgen.

In het pedagogisch beleid moeten onder andere de vier opvoeddoelen van em. prof. dr. Riksen-Walraven beschreven staan. In de komende hoofdstukken beschrijven wij deze opvoeddoelen en onze pedagogische visie en lichten wij toe hoe wij daar in de praktijk mee omgaan.

2.1 Onze missie

Wij beschouwen het als onze missie om alle kinderen binnen onze organisatie een goede start in het leven te geven met kans op optimale ontwikkeling.

2.2 Visie op kinderopvang

In de afgelopen jaren is de kinderopvang als sector in Nederland enorm gegroeid. Voor veel werkende ouders en hun kinderen is de kinderopvang een essentieel onderdeel van hun leven geworden. Samen met het gezin en het onderwijs vormt de kinderopvang de driehoek die de opvoedingsomgeving van kinderen wordt genoemd.

Wij zien ouders en het onderwijs dan ook als partners in de opvoeding, die grotendeels dezelfde opvoeddoelen hebben. De kinderopvang, het gezin en het onderwijs willen kinderen een veilige omgeving bieden waarin ze kunnen leren, spelen en opgroeien. Wij streven naar een goede samenwerking met ouders en willen een betrouwbare partner zijn voor kinderen en ouders.

Elk kind verdient een gelijke kans, ongeacht afkomst en/of sociaal economische status. Door persoonlijke aandacht voor elk kind en vanuit onze expertise stimuleren wij ontwikkeling. Kinderen en medewerkers leren samen, met en van elkaar. Zo blijven wij groeien. Dat doen we met plezier, in een veilige, gezonde en duurzame omgeving.

2.3 Visie op kinderen

Wij baseren ons op de visie van de pedagogische stroming Reggio Emilia en de visie zoals beschreven in het programma voor Voor- en Vroegschoolse Educatie (VVE) Startblokken van Basisontwikkeling. Beide visies hebben als kern dat ieder kind wordt geboren met de natuurlijke drang om zich te ontwikkelen. Elk kind is van nature nieuwsgierig en wil zijn of haar omgeving ontdekken. Wanneer een kind goed gehecht is aan zijn of haar opvoeders, neemt het initiatief om op onderzoek uit te gaan. Het kind zoekt contact met mensen om zich heen en heeft een drang om zelfstandig te worden.

Elk kind heeft basisvaardigheden die het in zijn of haar leven steeds verder ontwikkelt. Om deze vaardigheden verder te ontwikkelen moet het kind hiertoe de kans krijgen. Dit kan het kind onder andere doen door te spelen en te onderzoeken. Door steeds te blijven oefenen verbetert een kind zijn of haar vaardigheden.
Ieder kind is uniek en heeft zijn eigen interesses en talenten. Ieder kind heeft dan ook een eigen benadering nodig. De ontwikkeling van deze talenten hangt onder meer af van de interesses van het kind. Maar ook de benadering van het kind, de omgeving en de maatschappij waarin het kind opgroeit hebben hier een grote invloed op. Tegenwoordig leren kinderen in de Westerse wereld bijvoorbeeld op jonge leeftijd al veel indrukken te verwerken van de computer en televisie. Hierdoor zijn kinderen meer visueel ingesteld dan vroeger.

2.4 Visie op opvoeden binnen de kinderopvang

Kinderopvang is een belangrijke medeopvoeder van kinderen. De gastouders en medewerkers van Berend Botje zorgen voor een omgeving die voor het kind uitnodigend, vertrouwd en tegelijkertijd stimulerend is. Zij observeren een kind om te zien wat hem of haar bezighoudt en

gaan hierop in. Zij bieden materiaal aan en zetten de kaders neer waarbinnen het kind samen met andere kinderen veilig kan spelen en experimenteren.

Bij Berend Botje staan vier opvoeddoelen centraal. Deze worden in het volgende hoofdstuk uitgewerkt.

Hoofdstuk 3 Pedagogische doelen

Bij Berend Botje worden de vier pedagogische opvoeddoelen van Riksen-Walraven nagestreefd. De uitwerking van deze vier doelen wordt in dit hoofdstuk beschreven en is gebaseerd op het ‘Pedagogisch curriculum voor het jonge kind in de kinderopvang’.

3.1 Het opvoeddoel: emotionele veiligheid

Het eerste en belangrijkste opvoeddoel van Berend Botje is:

We willen dat kinderen zich emotioneel veilig voelen als ze bij de gastouder zijn.

We vinden het belangrijk dat een kind zich veilig en op zijn gemak voelt. Een kind dat zich veilig voelt, voelt zich vrij om de ruimte te ontdekken en om te spelen en te leren.

Het gevoel van emotionele veiligheid draagt eraan bij dat een kind zich prettig voelt. Wanneer het kind zich emotioneel veilig voelt dan wordt het uitgedaagd in zijn of haar ontwikkeling. Het zal de wereld om zich heen ontdekken en het gaat zelf spelen.

Emotionele veiligheid is het eerste en belangrijkste opvoeddoel, want zonder deze veiligheid kunnen de andere opvoeddoelen niet behaald worden.

In de praktijk

De gastouder probeert emotionele veiligheid te bereiken door te werken met een vaste groep, met vaste gezichten, met een duidelijke inrichting van de opvangruimte en met een vaste dagstructuur en regels.

Vaste groep en vaste gezichten

Een kind voelt zich veilig als het zoveel mogelijk wordt opgevangen in een vaste omgeving met vertrouwde mensen om zich heen. De kleinschaligheid van de gastouderopvang draagt hier positief aan bij. Het kind wordt altijd door dezelfde gastouder opgevangen, in dezelfde omgeving. Ook is er een klein aantal gastkinderen op hetzelfde moment aanwezig. Deze vastigheid geeft de kinderen rust en duidelijkheid.

De gastouder werkt aan de vertrouwensband door open en direct te communiceren met zowel het kind als de ouders. We geven de gastouder hierin houvast door diverse cursussen aan te bieden op het gebied van interactievaardigheden en gespreksvoering. De gastouder zal sensitief moeten zijn, zodat ze de signalen van het kind kan oppikken. Ze kan hierdoor passend reageren op deze signalen, dit noemen we ook wel sensitieve responsiviteit. Daarbij is ze zich ervan bewust dat elk kind uniek is. Elk kind heeft zijn eigen behoeften en reageert op zijn eigen wijze.

Niet alleen de gastouders zijn vaste gezichten voor het kind, maar ook de andere kinderen die aanwezig zijn. Het kind voelt zich veilig als het regelmatig dezelfde kleine groep vaste gezichten ziet. Het krijgt daardoor de kans om vrienden te maken. Het kind leert om te gaan met de emoties en ervaringen van anderen. De gastouder leert dit aan de kinderen door met elkaar activiteiten te doen. Tijdens de activiteiten hebben de kinderen plezier of ontstaan er juist conflicten. Hierdoor ontstaat het groepsgevoel dat ook voor jonge kinderen zo belangrijk is. De gastouder stimuleert dit gevoel van verbondenheid door de kinderen samen te laten spelen. Maar ze laat de kinderen ook samen delen en hun conflicten oplossen. En ze moedigt ze aan om zich te verplaatsen in de gevoelens van de andere kinderen.

Wennen

De gastouder is het vaste gezicht en aanspreekpunt van een kind. Een kind heeft tijd nodig om de gastouder te vertrouwen. Daarom hebben we extra aandacht en tijd voor een kind (en de ouders) dat voor het eerst naar de gastouder komt. Het kind komt dan ook eerst een keer

wennen. Een goed wenproces is belangrijk voor het slagen van de opvang. De gastouder heeft dan ook veel aandacht voor het kind en de ouders. Voorafgaand zijn wensen van ouders en kind besproken. Tijdens de opvang wordt hier zoveel mogelijk op aangesloten. Bij jonge baby's wordt het ritme van thuis zoveel mogelijk aangehouden. Naarmate de kinderen ouder worden draaien ze steeds meer mee in het ritme van de dag.

Om het afscheid van de ouder aan het begin van de opvang zo soepel mogelijk te laten verlopen, doen we dit op de volgende manier:

- Ouder neemt duidelijk afscheid;
- Ouder gaat niet meerdere keren of stiekem weg en blijft ook niet dralen (kinderen willen duidelijkheid, anders wordt het afscheid onnodig problematisch);
- Het afscheid wordt zo kort mogelijk gehouden. Ouders kunnen altijd later even bellen of appen om de gastouder te vragen hoe het gaat. De gastouder kan ook zelf berichten hoe het gaat;
- Afscheid nemen wordt volgens een vast ritueel gedaan, bijvoorbeeld doordat het kind samen met de gastouder staat te zwaaien bij de deur.

Bij het ophalen doet de gastouder verslag aan ouders over hoe het wennen is gegaan. Vervolgens wordt samen besloten of het kind extra wenmomenten nodig heeft, eventueel met een opbouw van uren, of dat het volgens de contractdagen kan komen. Hierbij kijken we altijd naar het kind en zijn of haar behoeftes. We passen het wennen hierop aan. Op deze manier wordt de emotionele veiligheid zo veel mogelijk gewaarborgd.
Als een kind moeite heeft om te wennen, zoekt de gastouder naar oplossingen om het wenproces beter te laten verlopen, bijvoorbeeld door ouders te vragen om een vertrouwde knuffel mee te geven. Het is belangrijk dat ouders beschikbaar zijn om hun kind op te halen wanneer het wenproces moeizaam verloopt.

Inrichting
Naast de vaste gezichten is het voor het kind belangrijk dat het zijn omgeving herkent. De inrichting van de opvangruimte is kindvriendelijk, bekend en vertrouwd. De ruimte biedt een kind de mogelijkheid om veilig en ongestoord te kunnen spelen. De ruimte is voorzien van speelgoed dat past bij de leeftijd van de kinderen en dat de kinderen prikkelt en stimuleert. De gastouder biedt diverse materialen aan, variërend van een educatief spel tot kranten en dozen om te verscheuren of te verven.

Dagstructuur en regels
Tot slot zorgen de dagstructuur en de duidelijke, vaste regels bij de gastouder ervoor dat het kind zich emotioneel veilig voelt. Elke gastouder heeft een vast en herkenbaar dagritme. Binnen dit ritme is ruimte voor (spontane) activiteiten. De gastouder plant activiteiten die aansluiten bij de behoeften en de ontwikkeling van de kinderen. Ze houdt rekening met de gewoontes en de rituelen van het kind. En ze besteedt aandacht aan specifieke gebeurtenissen zoals de verjaardag van het kind, de geboorte van een broertje of zusje, of de vakantie. Het kind zal zich hierdoor thuis voelen bij de gastouder.

3.2 Het opvoeddoel: persoonlijke competenties ontwikkelen
Ons tweede opvoeddoel is:

We bieden kinderen de gelegenheid om persoonlijke competenties te ontwikkelen.

Een kind ontwikkelt deze competenties door te spelen en te experimenteren. Het kan zich door de persoonlijke competenties bijvoorbeeld aanpassen aan verschillende situaties en het kan hierdoor problemen oplossen. Doordat een kind op jonge leeftijd persoonlijke competenties ontwikkelt, kan het zich later beter redden in de maatschappij.

In het pedagogisch curriculum voor het jonge kind in de kinderopvang is omschreven waardoor persoonlijke competenties kunnen worden gestimuleerd:

- Fysieke ontwikkeling: motorische en zintuiglijke ontwikkeling
- Taalontwikkeling
- Denken en beginnende rekenvaardigheid
- Onderzoekend leren
- Gezonde leefstijl
- Kunst, cultuur en creativiteit
- Executief functioneren en zelfregulatie

In de praktijk
We willen een kind spelenderwijs uitdagen in de ontwikkeling van zijn of haar motorische vaardigheden, cognitieve vaardigheden, taalvaardigheden en creatieve vaardigheden. Door deze vaardigheden kan een kind steeds zelfstandiger functioneren in een veranderende omgeving. De gastouder geeft kinderen hoop en vertrouwen om uitdagingen van nu en in de toekomst aan te gaan. Hierbij vinden wij het belangrijk dat kinderen leren dat zij handelingsperspectief hebben, oftewel invloed hebben op hun handelen, alsmede dat zij de ruimte krijgen om mee te denken, beslissen en doen.
De persoonlijke competenties die het hiervoor nodig heeft, stimuleren we door de volgende categorieën:

Fysieke ontwikkeling: motorische en zintuigelijke ontwikkeling
Het eerste ontwikkelingsgebied is de fysieke ontwikkeling. Hoe een kind zich fysiek ontwikkelt en in welk tempo is deels genetisch bepaald. Dit betekent dus dat de ontwikkeling lijkt op hoe zijn of haar ouders zich hebben ontwikkeld. Maar niet alleen de ouders zijn van invloed, de omgeving is dit ook. Deze moet veilig zijn en uitdaging en variatie bieden. Daarnaast moet de omgeving de ontwikkeling van een kind prikkelen. Het kind moet uitgedaagd worden om dingen te gaan leren die hij of zij nog net niet kan.

Omdat een kind van nature nieuwsgierig en onderzoekend is, ontwikkelt het zich sneller als de omgeving stimulerend is. De gastouder helpt het kind bij zijn of haar motorische ontwikkeling. De gastouder is daarom enthousiast en actief over bewegen. Dit bewegen wordt gedaan tijdens dagelijkse bezigheden. Het kind oefent bijvoorbeeld met staan en lopen, helpt met tafeldekken en knipt en knutselt met verschillende materialen. Tijdens het buitenspelen oefent een kind voornamelijk de grove motoriek. Het kind leert dan ook over de verschillende ondergronden en weertypes.

Taalontwikkeling
Het tweede ontwikkelingsgebied, taalontwikkeling van een kind, begint al vanaf de geboorte. Een baby maakt duidelijk dat hij of zij iets wil door te huilen. Bovendien hoort een baby de hele dag gesproken woorden. Hierdoor gaat hij of zij uiteindelijk zelf praten. De gastouder stimuleert de taalontwikkeling door alles wat een kind doet te verwoorden. Daarnaast stelt de gastouder het kind vragen en herhaalt onjuist taalgebruik op de juiste manier. Verder wordt de ontwikkeling gestimuleerd door het kind voor te lezen en samen liedjes te zingen. Oudere kinderen leren bijvoorbeeld van gesprekken tijdens eetmomenten, (voor)lezen en het schrijven van rijmpjes.

Denken en beginnende rekenvaardigheid
Het derde ontwikkelingsgebied is denken en beginnende rekenvaardigheid. Deze categorie sluit aan bij de spontane nieuwsgierigheid van een kind en gaat vooral over het ontwikkelen van getalbegrip en wiskundige inzichten. De gastouder stimuleert een kind op dit gebied, maar stuurt het niet. Dit doet de gastouder door bijvoorbeeld telspelletjes te spelen met het kind of door het kind te vragen om een bouwwerk te ontwerpen en te maken. Hierbij benoemt de gastouder begrippen als “eerste, laatste, groter, zwaarder”. We vinden het belangrijk dat jonge kinderen deze begrippen leren met echte materialen.

Onderzoekend leren
Een jong kind speelt manipulerend spel. Dit betekent dat het op natuurlijke wijze de eigenschappen van voorwerpen verkent en probeert wat het met deze voorwerpen kan doen. Hierdoor ontdekt een kind wat oorzaken en gevolgen zijn. Eerst doet een kind dit per toeval, maar later steeds meer bewust. Dit is onderzoekend leren.

Wanneer de taalontwikkeling van een kind vordert, ontdekt het dat voorwerpen en handelingen steeds meer met elkaar te maken hebben. De gastouder laat een kind ervaringen opdoen en verwoordt deze. Het kind leert hierdoor de wereld om zich heen steeds beter begrijpen. De gastouder stimuleert dit door verschillende activiteiten te doen met het kind en te vragen wat er gebeurt tijdens deze activiteiten. Als er bijvoorbeeld wordt buiten gespeeld, vraagt de gastouder aan het kind: “Wat gebeurt er met sneeuw als de zon gaat schijnen?” of “Hoe komt het dat je schaduw soms groter is dan jijzelf en soms kleiner?” Door samen na te denken en te overleggen, stimuleert de gastouder het kind om zelf na te denken.

Gezonde leefstijl
Aan de categorie gezonde leefstijl besteedt Berend Botje veel aandacht. Zie hiervoor paragraaf 5.2 Gezonde leefgewoontes.

Kunst, cultuur en creativiteit
Naast de gezonde leefstijl vinden we kunst, cultuur en creativiteit belangrijk. Wij geloven dat elk kind, op zijn of haar eigen wijze, creatief is. De gastouder stimuleert dit dan ook door verschillende materialen en activiteiten aan te bieden. In paragraaf 4.4 Kinderen zijn creatief leggen we uit hoe we dat in de praktijk doen.

Berend Botje ziet graag dat naast regulier speelgoed ook open-eind materiaal wordt aangeboden. Open-eind-materiaal is speelmateriaal wat door zijn vorm niet een vastgelegd doel heeft. Een puzzel bijvoorbeeld heeft dit wel. Blokken, lappen stof en dozen zijn open-eind materiaal. Deze materialen kunnen van alles “worden” en ze stimuleren een kind om creatief te zijn.

Executief functioneren en zelfregulatie
Tot slot is executief functioneren en zelfregulatie van belang bij het ontwikkelen van persoonlijke competenties van een kind. Executieve functies zijn de functies van de hersenen die het handelen en het gedrag besturen. Deze functies helpen ook bij het stellen van doelen en het waarmaken van die doelen. Daarnaast helpen ze bij het in balans houden van de behoeften van het kind. Een kind met een goed ontwikkelde zelfregulatie kan kiezen hoe het zijn of haar emoties uit. En het kind weet hoe deze emoties invloed hebben op de gedachten en acties. Dit alles betekent dus dat goed ontwikkelde executieve functies en zelfregulatie zorgen dat een kind betekenisvol, planmatig en doelgericht gedrag vertoont.

De gastouder stimuleert deze ontwikkeling met verschillende spelletjes. Door (bord)spellen te spelen worden de executieve functies ‘plannen’ en ‘keuzes maken en afwegen’ gestimuleerd. Door het aanleren van iets nieuws, bijvoorbeeld door een balspelletje, worden alle verschillende executieve functies geprikkeld. Andere activiteiten die de gastouder kan doen met het kind zijn: liedjes met bewegingen (bijv. Hoofd, schouders, knie en teen), geheugenspellen, rollenspellen en puzzels.

3.3 Het opvoeddoel: sociale competenties ontwikkelen

Het derde opvoeddoel dat Berend Botje nastreeft is:

We bieden het kind de gelegenheid om sociale competenties te ontwikkelen.

Met sociale competenties worden sociale kennis en vaardigheden bedoeld, zoals wachten op je beurt en samenwerken. Een baby heeft vanaf de geboorte contact met andere mensen. En naar mate een kind ouder wordt, wordt het aantal contacten steeds groter. Het is voor een kind dus van groot belang dat het sociale competenties ontwikkelt. Deze competenties kan het gebruiken om goed met andere mensen om te gaan.

De gastouder besteedt daarom veel aandacht aan de ontwikkeling van sociale competenties. Het kind ontwikkelt deze onder andere door te spelen met bekende leeftijdsgenoten. Elk kind heeft al wel sociale kennis en vaardigheden, maar kan deze oefenen en verbeteren in het spel. Dit kan bijvoorbeeld door het spelen van rollenspellen. De gastouder houdt hierbij de grenzen in de gaten en grijpt in als het nodig is. De gastouder luistert, stimuleert en observeert en geeft het goede voorbeeld. Samen met de kinderen zorgt de gastouder voor een vertrouwde en veilige sfeer. In deze sfeer kunnen de kinderen hun sociale competenties verder ontwikkelen.

In de praktijk

Bij de gastouder heeft het kind vaak een paar vaste speelkameraadjes in dezelfde leeftijdscategorie. Hiermee kan het de sociale competenties oefenen en uitbreiden. De kinderen kennen elkaar vaak goed door de kleinschaligheid van de gastoudersetting. Hierdoor kunnen ze ook goed met elkaar communiceren. Dit doen ze niet alleen verbaal. Maar ze communiceren juist ook non-verbaal door hun houding, mimiek, fantasie, in hun spel en via tekeningen. Het spel verdiept zich, net als de sociale kennis en vaardigheden van het kind.

Naast leeftijdsgenootjes treft het kind bij de gastouder vaak ook jongere of oudere kinderen. Het kind krijgt hierdoor de gelegenheid om zich te verplaatsen in anderen. Het leert om de jongste kinderen te helpen en hen bijvoorbeeld te troosten als ze verdrietig zijn. En het kind leert van de vaardigheden van de oudere kinderen door ze na te doen of om hulp te vragen. De verhalen en ervaringen van andere kinderen zijn leerzaam. Daarmee zijn kinderen elkaars eerste en belangrijkste opvoeder.

De gastouder helpt bij het ontwikkelen van de sociale vaardigheden van het kind. De gastouder observeert het kind eerst goed. Zo krijgt de gastouder een idee van wat het kind wel of niet kan en tegen welke moeilijkheden het aanloopt. Kinderen hebben vooral op jonge leeftijd onderling conflicten die ze niet zelf kunnen oplossen. De gastouder vraagt de kinderen altijd eerst of ze zelf oplossingen kunnen bedenken. Als dit de kinderen niet lukt, dan doet de gastouder suggesties die passen bij de leeftijd van de kinderen.

Het kind leert dus door te proberen. Maar het leert ook veel (sociale) vaardigheden door deze na te doen. Het kind let het meest op het gedrag van volwassenen die voor hem of haar belangrijk zijn. De gastouder geeft dus altijd het goede voorbeeld.

Sociale competenties kunnen vanaf de geboorte gestimuleerd worden. De gastouder praat daarom tegen een baby en reageert op zijn of haar gebrabbel. Het kind leert hierdoor het principe van beurten wisselen tijdens een gesprek. Een peuter oefent zijn of haar sociale vaardigheden door met andere kinderen samen te spelen en te delen. De gastouder helpt hierbij door dit te benadrukken. De gastouder laat een kind oefenen door vragen te stellen (“Mag ik de pop?”). Wanneer een kind de basisschoolleeftijd heeft bereikt, kan het zich steeds beter inleven in een ander. De gastouder stimuleert dit door rollenspellen te spelen en door de kinderen samen hun conflicten te laten oplossen.

Samenwerken en samen spelen, we leren van elkaar

3.4 Het opvoeddoel: eigen maken van normen en waarden

Het vierde opvoeddoel dat Berend Botje nastreeft is:

We bieden kinderen de gelegenheid zich normen en waarden eigen te maken.

Een kind leert de normen en waarden van het gezin waarin het opgroeit. Het weet al snel wat wel en wat niet mag of kan. Het leert bijvoorbeeld dat schoppen niet mag. En het kind leert dat speelgoed delen juist goed is. Hierdoor leren ze deze normen en waarden kennen. Wanneer een kind ouder wordt, wordt zijn of haar leefomgeving groter. Het kind leert dan dat bij anderen soms andere normen en waarden gelden.

Wij vinden het belangrijk om kinderen te leren dat andere normen en waarden niet per definitie beter of slechter zijn, maar gewoon anders. De gastouder is zich ervan bewust dat hij of zij hierin een belangrijke voorbeeldfunctie heeft.
Daarnaast willen we kinderen leren dat hun gedrag effect heeft op anderen en op hun omgeving. De gastouder doet dit door vooral te benoemen welk gedrag gewenst is.

In de praktijk

Gastouders dragen verschillende normen en waarden over aan het kind. Dit zijn omgangsvormen, zoals gedag zeggen als je weggaat. Maar het zijn ook praktische situaties, zoals handen wassen na toiletbezoek. Het kan zijn dat de normen en waarden van de gastouder anders zijn dan die van de ouders. Hier leert het kind van. Een kind kan prima omgaan met verschillende normen en waarden op verschillende plaatsen. De gastouder overlegt met ouders, als blijkt dat het kind er toch moeite mee heeft.

Omdat een kind al op jonge leeftijd zijn of haar lichaam en seksualiteit ontdekt, is het belangrijk dat het hierover normen en waarden leert. Dit leert het kind bijvoorbeeld door doktertje te spelen of door vragen te stellen over seks. De gastouder beantwoordt vragen altijd serieus en zo goed mogelijk. Maar de gastouder legt het kind wel uit dat er sociale gedragsregels zijn. Een kind mag op de opvang bijvoorbeeld niet bloot rondlopen. De gastouder praat met ouders open over dit onderwerp en respecteert daarbij het geloof, de cultuur en de opvattingen van de ouders.

Bij de gastouder ontstaan groepsnormen en -waarden doordat de gastouder en de kinderen met elkaar praten over leuke of verdrietige ervaringen. De gastouder besteedt aandacht aan de verschillende gebruiken en feestdagen van kinderen uit verschillende culturen. Er wordt afgesproken dat we kinderen respecteren die anders zijn (bijvoorbeeld door een beperking). De gastouder geeft hierin het goede voorbeeld en stimuleert de morele ontwikkeling van de kinderen.

Voor het kind is een conflict een leerzaam moment. Het leert hierdoor morele regels als ‘samen delen’, ‘om de beurt’ en ‘slaan mag niet’. En het leert om een oplossing te zoeken voor een

conflict. De gastouder ondersteunt hierin door positief gedrag te belonen. Als kinderen er onderling niet uitkomen, dan zoekt de gastouder samen met de kinderen naar een oplossing.

Omgaan met ongewenst gedrag
De gastouder stelt duidelijke regels en past deze toe. Het kind weet hierdoor wat er van hem of haar wordt verwacht. Toch kan het zijn dat een kind ondanks duidelijke en positief geformuleerde regels ongewenst gedrag vertoont. De gastouder gaat als volgt om met dit gedrag:

- Als een kind onschuldig, ongewenst gedrag vertoont, als zeuren en tegenspreken, dan negeert de gastouder dit gedrag.
- Als een kind zich niet aan de regels houdt, dan spreekt de gastouder het kind direct aan. De gastouder doet dit op een positieve en duidelijke manier en benoemt hierbij het gewenste gedrag. Dit kan bijvoorbeeld zijn: “Weet je het nog Rianne? We lopen rustig door de kamer.”
- Als een kind al is aangesproken op ongewenst gedrag en zich voor de tweede keer niet aan de regels houdt, verbindt de gastouder een consequentie aan het ongewenste gedrag. Een consequentie kan zijn om het kind even (maximaal 3 minuten) aan de kant te laten zitten, of om het een andere activiteit aan te bieden.
- Als een kind ernstig ongewenst gedrag vertoont, zoals fysiek geweld richting andere kinderen, gastouder of spullen, dan zal de gastouder het kind uit de situatie halen. Het kind kan zo tot rust komen. De gastouder legt aan het kind uit waarom ze dit doet. Het kind kan bijvoorbeeld even een rustige activiteit aan tafel doen, of een boekje gaan lezen. Wanneer het kind weer rustig is, bespreekt de gastouder met het kind wat er misging en welk gedrag beter (gewenst) was geweest.

Hoofdstuk 4 Pedagogische subdoelen

Naast de vier opvoedingsdoelen van Riksen-Walraven heeft Berend Botje vier subdoelen opgesteld die wij belangrijk vinden.

4.1 Kinderen zijn zelfstandig

Het eerste subdoel dat we nastreven:

> *We bieden kinderen de gelegenheid zelfstandigheid te ontwikkelen en zelfredzaam te worden.*

Elk kind heeft de drang om dingen zelf te doen en om zelf de wereld te ontdekken. Wij vinden dit een waardvolle eigenschap die gekoesterd en gestimuleerd moet worden. Een kind verdient ruimte, tijd en aandacht om zelfstandig en zelfredzaam te worden. Ieder kind doet dit op zijn of haar eigen manier en in zijn of haar eigen tempo. Als een kind ervaart dat het iets zelfstandig kan, dan groeit het zelfvertrouwen en de trots. Dit stimuleert een kind om het een volgende keer weer zelf te doen en om misschien wel iets nieuws te proberen. Na een positieve ervaring gaat een kind vol zelfvertrouwen nieuwe ervaringen aan.

In de praktijk

Een kind leert het meeste van andere kinderen. Door te kijken, na te doen, te experimenteren en te oefenen leert het veel op het gebied van zelfredzaamheid. Bovendien kunnen kinderen elkaar als de beste motiveren om bijvoorbeeld zelf de schoenen aan te doen of samen de tafel af te ruimen. Het groepsgevoel dat ontstaat bij het doen van een gezamenlijke opdracht draagt bij aan het ontwikkelen van zelfstandigheid. Een kind krijgt hierdoor steeds meer vertrouwen in zijn of haar eigen kunnen en in dat van een ander. Het kind beseft dat het zonder hulp zelf, of samen met anderen, veel voor elkaar kan krijgen.

De gastouder stimuleert de zelfstandigheid en zelfredzaamheid van een kind. Dit doet zij bijvoorbeeld door het kind zelf iets te laten doen of uit te laten proberen. Daarbij geeft de gastouder het kind de tijd om dit zelfstandig te doen. Ze moedigt aan en vertelt wat het kind kan doen, als het niet in één keer lukt. De gastouder is geduldig en heeft aandacht voor het kind. Ze weet wanneer het kind er aan toe is om iets nieuws te leren. Als het kind er nog niet klaar voor is, biedt ze het niet een nieuwe taak aan. Daarom geeft de gastouder ‘gevaarlijk’ gereedschap of spelmateriaal alleen aan een kind dat hieraan toe is. Een kind groeit van rijke complimenten. De gastouder geeft deze als een kind zelfstandig iets heeft gedaan. Het kind wordt hierdoor gemotiveerd om sneller zelfstandig worden.

De inrichting van de opvangruimte en het activiteitenaanbod stimuleren het kind eveneens in het ontwikkelen van zijn of haar zelfstandigheid. Een deel van het speelgoed kunnen kinderen zelf pakken. Dit speelgoed nodigt uit om zelfstandig te spelen. De gastouder organiseert activiteiten op of net boven het niveau van het kind. Hierdoor wordt het kind uitgedaagd om te leren.

We doen zo veel mogelijk zelf!

4.2 Kinderen zijn uniek
Het tweede subdoel dat we hebben is:

> *We bieden kinderen de gelegenheid om op hun eigen manier en in hun eigen tempo hun talenten en interesses te ontwikkelen.*

De ontwikkeling van een kind verloopt min of meer volgens een vast patroon. Elk kind ontwikkelt zich echter wel op zijn of haar eigen manier en eigen tempo. Een kind ontwikkelt zich in sprongen. Dit betekent dat als het zich ontwikkelt op een bepaald ontwikkelingsgebied, er weinig ruimte is voor de ontwikkeling van een ander gebied.

In de praktijk
De gastouder kent het kind en zijn of haar behoeftes goed. Ze sluit aan bij de ontwikkeling van het kind en past haar omgang met het kind hierop aan. De gastouder weet dat het ene kind veel structuur en stimulatie nodig heeft, en het andere juist liever zijn eigen gang gaat.

Een kind is bovendien uniek door de cultuur die het van huis uit meekrijgt. De gastouder staat open voor de culturele verschillen die de kinderen meenemen en respecteert deze. Belangrijke levensgebeurtenissen hebben ook invloed op een kind. De gastouder heeft hier aandacht voor en gaat erover met het kind in gesprek. Ze sluit aan bij de belevingswereld van het kind en heeft oog voor de talenten en interesses.

De gastouder leert het kind om altijd respect te hebben voor een ander. En leert het kind dat het niet uitmaakt of diegene uit een andere cultuur komt, of zich op een andere manier ontwikkelt. Anders is niet fout of minder, maar gewoon anders. De gastouder benadrukt de kwaliteiten van het kind en geeft complimenten. Daarbij heeft ze aandacht voor de eigenheid van elk kind. Ze leert het kind waar zijn of haar eigen grenzen liggen en wat de grenzen van de omgeving zijn. Daarnaast hoeven kinderen ook niet alles leuk te vinden. Het leven bestaat niet alleen maar uit leuke dingen doen, elk kind heeft hierin zijn eigen voorkeuren en dat mag.

4.3 Kinderen zijn nieuwsgierig en leergierig
Het derde subdoel is:

> *We bieden kinderen de gelegenheid kennis op te doen en inzicht in de wereld om hen heen te verkrijgen.*

Een kind is nieuwsgierig naar de wereld om zich heen en doet dat op zijn of haar eigen manier. Een jong kind onderzoekt de omgeving door te kijken, te voelen, te horen en te ruiken. Naarmate een kind ouder wordt en motorisch vaardiger, gaat het een groter gebied verkennen. Het gaat op zoek naar verbanden en wil ‘theorieën’ testen. Zo vergaart een kind kennis over de wereld.

In de praktijk
Om een kind de wereld te laten ontdekken gaat de gastouder samen met het kind op onderzoek uit. Zij vertelt of onderwijst het kind niet, maar gaat juist met het kind in gesprek. De gastouder hoeft ook niet alles te weten, maar kan samen met het kind leren. Elk kind heeft hierbij een eigen benadering nodig. De gastouder kent de benadering van elk kind goed. Ze ondersteunt het kind in zijn of haar zoektocht, maar leidt het niet.

De binnen- en buitenruimte is belangrijk voor een kind om tot onderzoek te komen en te kunnen experimenteren. Een kind vindt verschillende activiteitenplekken, materialen en objecten – die het zelf kan bereiken – erg boeiend. De ruimte en het materiaal moeten uitdagen en de nieuwsgierigheid opwekken zodat een kind op onderzoek uit gaat. Buitenshuis zijn ook veel interessante plekken en materialen die door uitstapjes ontdekt kunnen worden.

Een kind heeft interesse in anderen en in waar zij mee bezig zijn. Het observeert andere kinderen en volgt hen in hun spel. Kinderen maken elkaar enthousiast over waar ze mee bezig zijn en delen de kennis die ze hierover hebben met elkaar. Daarbij reageert of onderzoekt elk kind op zijn of haar eigen manier. De andere kinderen reageren daar dan weer op. Dit leidt tot een interessant proces.

Overal is iets te leren

4.4 Kinderen zijn creatief

Het vierde subdoel dat Berend Botje nastreeft is:

> *Wij bieden kinderen de gelegenheid om ideeën of gedachten te onderzoeken in creatieve uitingen.*

Een kind is ongeremd in het uitproberen en combineren van materialen, in het zingen en het ritmisch bewegen. Het heeft veel plezier in het creatief bezig zijn. Een kind heeft creativiteit nodig om zijn of haar ideeën en gedachten te ‘verwoorden’. Het geeft vaak onbewust uiting aan gedachten en gevoelens als het danst, zingt, knutselt of bouwt.

In de praktijk

De gastouder stimuleert een kind om materialen te ontdekken, ritmisch te bewegen en te zingen. En ze zorgt ervoor dat het kind dit ongeremd kan doen. Het krijgt daardoor volop de kans om zich op zijn of haar eigen manier uit te drukken. Het proces van ontdekken en uitproberen is hierbij belangrijker dan het resultaat.

De creatieve en muzikale ontwikkeling gaat bij een jong kind grotendeels vanzelf. Naarmate een kind ouder wordt is het belangrijk dat de gastouder muzikale en creatieve ontwikkelingen blijft stimuleren in alle mogelijke vormen. Een jong kind is nog volledig ongeremd, maar een ouder kind kan onzeker zijn en zich druk maken over wat een ander van hem of haar vindt. De gastouder helpt een kind om deze remmingen los te laten en laat het vooral plezier hebben in wat het doet. Daarnaast stimuleert de gastouder een kind om samen te werken met andere kinderen. Kinderen kunnen elkaar op deze manier inspireren, waardoor mooie dingen ontstaan.

Creativiteit wordt ook gestimuleerd door voldoende ruimte en goed materiaal. Veel gastouders hebben daarom aparte hoekjes gecreëerd voor verschillende soorten spel. Daarnaast is er vaak materiaal aanwezig dat de creativiteit prikkelt, variërend van tekenmateriaal, restmaterialen, muziekinstrumenten en verkleedkleren.

Hoofdstuk 5 Pedagogische Praktijk

5.1 Werkplan

De dagindeling verschilt per gastouder en soms per dag. Toch blijken er wel overeenkomsten in de dagindeling te zijn. Daarom volgen hier twee voorbeelden om te laten zien hoe een

gastouder de werkzaamheden zou kunnen organiseren. Bij wijze van voorbeeld vertellen twee gastouders hoe zij in hun situatie voor de (gast)kinderen zorgen en hoe zij hun dag indelen.

Voorbeeld werkplan van een gastouder met vier gastkinderen en een eigen kind
(vier gastkinderen in de leeftijd van 0 tot 4 jaar en een eigen kind van zes jaar oud)

Tijdstip	Activiteit
07:00 tot 08:00 uur	De kinderen worden gebracht. Bij binnenkomst is er even tijd voor een kort gesprekje met de ouders en probeer ik de kinderen op een vrolijke manier afscheid te laten nemen van de ouders.
08:00 uur	Ik maak de kinderen klaar voor een wandeling om mijn zoon naar school te brengen.
08:45 uur	Thuis gekomen krijgen de kinderen iets te drinken. De kinderen mogen helpen met inschenken en onderling wordt er druk gekwebbeld. Dan maken we ook plannen voor de dag. Gaan we spelen of eerst de boodschappen halen? Moet er nog iets gemaakt worden voor een jarige papa of mama?
09:15 uur	Ik was de bekers af. De muziek gaat even lekker hard aan zodat de kinderen kunnen dansen. Daarna worden de kinderen verschoond of gaan naar het toilet.
vanaf 09:30 uur	De kinderen kunnen vrij spelen in een tuinhuisje met keuken, poppenhoek, verstophol en een grote knutsel- en speeltafel. Voor de hele kleintjes staat er een box en speelgoed voor hun leeftijd. De kinderen kunnen alles zelf pakken en gebruiken. Ik werk ondertussen de dagboekjes bij en heb even tijd voor de allerkleinsten.
10:00 uur	De allerkleinsten eten fruit(hapje) en gaan naar bed.
10:30 uur	We gaan met z'n allen wat drinken en een klein gezond tussendoortje eten. De kinderen mogen kiezen wat ze graag willen doen met mij. Knutselen, spelletje, puzzelen, in de tuin spelen of even computeren.
12:00 uur	De grotere kinderen eten een broodje en gaan, na een voorleesverhaal, naar bed. De kleintjes krijgen een fles of een broodje en hebben even het rijk alleen.
14:30 uur	Na het middagslaapje maak ik de kinderen klaar voor een wandeling naar school. We nemen fruit mee om bij de speelplaats te pauzeren en te spelen. De allerkleinsten slapen ondertussen in de wandelwagen. Samen met mijn zoon en soms een vriendje lopen we weer terug naar huis. Thuisgekomen gaan we met z'n allen wat drinken en mogen de kinderen kiezen of we buiten op het veld gaan spelen (indien het weer dit toelaat) of binnen. Ik werk tijdens het spelen de dagboekjes bij.
16:30 uur	Ik pak de tassen in en eventuele knutselwerkjes leg ik klaar om mee naar huis te nemen. De allerkleinsten leg ik nog even op bed zodat ze fit mee naar huis gaan. Met de andere kinderen kijk ik een filmpje of ik lees ze een boekje voor.
tussen 17:30 uur en 18:00 uur	De kinderen worden opgehaald.

Werkplan van een gastouder met zes gastkinderen
(drie gastkinderen tussen 0 en 4 jaar en drie gastkinderen tussen de vijf en zeven)

Tijdstip	Activiteit
07:30 uur	Mijn eerste gastkind arriveert en we gaan samen wat drinken.
08:00 uur	Er arriveren nog vijf gastkinderen en we brengen samen de oudste drie kinderen naar de basisschool. Op de terugweg halen we verse broodjes en melk. Eenmaal thuis gaan de drie kleinsten lekker spelen met het speelgoed dat ik van tevoren heb klaargezet en doe ik individueel dingen met ze zoals kralen rijgen, puzzels maken, spelletjes enz.
09:45 uur	We drinken iets en eten een gezond tussendoortje en zingen liedjes; we hebben een heel repertoire. Dan is het tijd om boekjes voor te lezen. Eerst doen we dat samen, daarna lees ik ieder kind ook vaak iets apart voor.
11:15 uur	We dekken samen de tafel.
12:00 uur	Gezamenlijk eten we een broodje.
13:00 uur	Na het eten gaan de jongsten van 2 jaar naar bed toe. Daarna ruim ik de tafel af, doe de afwas en schrijf ik in de schriftjes van de kinderen. In die tussentijd kiezen de twee kinderen die wakker zijn zelf iets uit om mee te spelen.
rond 14:45 uur	We halen de jongste kinderen uit bed en gaan naar school toe.
15:30 uur	Met alle zes kinderen thuis is er veel leven in de brouwerij. Daarom gaan we eerst aan tafel zitten, bespreken we de middag op school van de oudsten en gaan we fruit eten en wat drinken. Hierna kiest ieder kind zelf iets uit waar hij of zij mee wil spelen. Vaak is dit ook iets gezamenlijk als knutselen, kleuren, spelletjes, kleien of buitenspelen.
tussen 17:00 en 18:00 uur	De kinderen worden opgehaald.

5.2 Gezonde leefgewoontes
Gastouderbureau Berend Botje voelt zich medeverantwoordelijk voor de gezondheid van de kinderen die de gastouders opvangen. Wij vinden het belangrijk dat kinderen gezonde leefgewoontes aanleren. Gezond leven heeft vele voordelen. Een kind dat gezond eet en genoeg beweegt is minder vaak ziek, kan zich beter concentreren, voelt zich beter en heeft minder kans op overgewicht. Daarom hebben we een aantal uitgangspunten rondom gezonde gewoontes beschreven.

Eten en drinken
Een kind eet en drinkt om ervan te genieten, te groeien en om gezond te blijven. Het leert steeds beter zijn of haar eigen smaak en behoeftes kennen en het kind leert om keuzes te maken. Eten en drinken is ook een gezellig en sociaal gebeuren.

We hebben de volgende uitgangspunten opgesteld over gezond eten en drinken:
- De gastouder biedt gezond en gevarieerd eten aan. Dit zijn bijvoorbeeld volkoren producten, gezond beleg en diverse soorten fruit.

- De gastouder vermijdt gezoete dranken zoveel mogelijk en schenkt bijvoorbeeld water - eventueel op smaak gebracht met stukjes groenten, fruit of kruiden -, thee en (karne)melk.

- Een kind krijgt, baby's uitgezonderd, zoveel mogelijk op vaste tijden eten en drinken aangeboden. Voor het gebit van het kind is het beter om te eten op vaste momenten (maximaal 6 momenten per dag). De tanden worden zo niet te vaak belast. Verder is de structuur en het sociale aspect van samen aan tafel zitten leerzaam voor kinderen.

Herhalingen, rituelen en voorspelbaarheid dragen bij aan de emotionele veiligheid van een kind.

- De gastouder geeft het goede voorbeeld en eet zo vaak mogelijk dezelfde producten met de kinderen mee.
- De gastouder stemt het voedingsaanbod af op de energiebehoefte van het kind. Een kind kan niet altijd goed aanvoelen of het genoeg heeft gegeten. De gastouder helpt daarbij. Op warme dagen houdt de gastouder in de gaten of het kind voldoende drinkt.
- Het is belangrijk dat de gastouder voeding op de juiste manier bereidt en aanbiedt. De gastouder werkt daarbij volgens de 'Richtlijnen hygiëne van het gastouderbureau'.
- Het is belangrijk dat een kind thuis ontbijt of bij de gastouder. Hierdoor komt de spijsvertering op gang en heeft het kind voldoende energie voor de dag.
- Bij feestelijke gebeurtenissen (zoals verjaardagen en feestdagen) horen eigen rituelen. Rituelen versterken het gevoel van verbondenheid tussen de kinderen, de gastouder en de ouders. Een belangrijk onderdeel van een ritueel is vaak het eten en drinken. Als een kind wil trakteren voor zijn of haar verjaardag, kan de gastouder de ouders vragen om een gezonde traktatie mee te geven of te overleggen met de gastouder over de traktatie. De gastouder kan ouders tips geven over gezonde traktaties.

N.B. Het kan zijn dat ouders een andere visie over voeding hebben. De gastouder vraagt de ouder dan voor meer informatie om te kijken in hoeverre hier gehoor aan gegeven kan worden.

Bewegen

Naast gezond eten is voldoende bewegen belangrijk voor een goede gezondheid. Bewegen is van groot belang voor de ontwikkeling van een kind. De gastouder stimuleert gezonde beweeggewoonten door een kind dagelijks, vaak zelfs meerdere keren, (buiten) te laten bewegen. De gastouder doet dit op een speelse manier, bijvoorbeeld door dansen, klimmen of beweegspelletjes. De gastouder zorgt voor afwisseling tussen rustig en druk spel, makkelijkere en meer uitdagende spelletjes en alleen of gezamenlijk spelen. Ook hierbij geeft de gastouder het goede voorbeeld en speelt en beweegt dus zelf mee.

5.3 Mediagebruik

Bij Berend Botje vinden wij het belangrijk dat kinderen in een beperkte mate beeldschermtijd (zoals televisie kijken, computeren en smartphonetijd) krijgen. Het kan leerzaam en gezellig voor kinderen zijn om samen met andere kinderen of met de gastouder televisie te kijken of een spelletje te spelen op de tablet. Tegelijkertijd is het goed om beeldschermtijd beperkt te houden, omdat vrij spelen de ontwikkeling van kinderen veel breder stimuleert en lichamelijk veel gezonder is. Daarbij is Berend Botje ervan overtuigd dat de gastouder voldoende ander vermaak kan bieden. Daarom heeft Berend Botje de volgende uitgangspunten opgesteld:

- Het gebruik van media wordt bij voorkeur gedaan indien dit een educatieve waarde heeft en de ervaring niet in de werkelijkheid beleefd kan worden, bijvoorbeeld het laten horen van het dierengeluiden of een filmpje laten zien over het vliegen met een vliegtuig.
- De gastouder begeleidt kinderen in het gebruik van media, oudere kinderen kunnen dit zelfstandig. De gastouder weet altijd wat de kinderen kijken of welk spelletje ze spelen en kan te allen tijde meekijken.
- De gastouder houdt in de gaten dat de programma's, films, spelletjes en chats passend zijn bij de leeftijd en het ontwikkelingsniveau van de kinderen. Bij twijfel overlegt de gastouder met de ouder of met de bemiddelingsmedewerker.
- De gastouder houdt de privacy van haar gastkinderen in het oog. Bloggen, vloggen of het delen van foto's en filmpjes op sociale media is niet toegestaan door gastkinderen. De gastouder doet dit alleen wanneer zij toestemming heeft van de ouders om materiaal online te delen.
- De gastouder geeft het goede voorbeeld in het gebruik van media.

5.4 Zorgen om kinderen

Als een gastouder of ouder zich zorgen maakt om een kind met betrekking tot gedrag, ontwikkeling of bijzondere gebeurtenissen kan zij dit met de bemiddelingsmedewerker bespreken. Denk bijvoorbeeld aan achterlopen in ontwikkeling, gepest worden of een verlies van een gezinslid. De bemiddelingsmedewerker bespreekt dit met haar leidinggevende en als het nodig is kan de orthopedagoog van het gastouderbureau ingeschakeld worden om mee te denken of om advies te geven.
Berend Botje werkt met een meldcode kindermishandeling. Dit betekent dat er bij vermoedens van kindermishandeling of huiselijk geweld een protocol gevolgd wordt, waarin diverse zaken zorgvuldig worden afgewogen en besproken met betrokkenen. De aandachtsfunctionarissen sturen en volgen dit proces nauwlettend. Als dat nodig is wordt ook advies van Veilig Thuis gevraagd of een melding bij Veilig Thuis gedaan.
Op de Sociale Kaart van Berend Botje staat per regio welke externe hulporganisaties beschikbaar zijn voor raadpleging en/of extra ondersteuning door (gast)ouders.

Hoofdstuk 6 Opvang

6.1 Selectiecriteria gastouders
Voordat een gastouder zich kan aansluiten bij het gastouderbureau wordt er een intakegesprek gehouden. Hierin wordt gekeken of de gastouder voldoet aan een aantal selectiecriteria. Deze criteria zijn te vinden via de link.

6.2 Leeftijdsbeleid Gastouders vangen vaak meerdere kinderen tegelijk op. Om ieder kind voldoende aandacht en leefruimte te bieden zijn er normen voor het maximaal gelijktijdig opvangen van kinderen. Deze normen zijn wettelijk vastgelegd.
Het aantal kinderen dat tegelijk mag worden opgevangen hangt af van hun leeftijd. De eigen kinderen van de gastouder tot tien jaar tellen mee als zij aanwezig zijn tijdens de opvang. Vriendjes en vriendinnetjes tot tien jaar die tijdens de opvang aanwezig zijn, tellen ook mee. De normen zijn als volgt:

- De gastouder mag maximaal 5 kinderen opvangen als alle kinderen jonger zijn dan 4 jaar.
- De gastouder mag maximaal 6 kinderen opvangen in de leeftijd van 0 tot 13 jaar, indien er kinderen zijn die 4 jaar of ouder zijn.
- Er mogen in alle gevallen nooit meer dan 4 kinderen onder de 2 jaar worden opgevangen, van deze 4 mogen maximaal 2 kinderen jonger zijn dan 1 jaar.

Naast het maximaal gelijktijdig op te vangen aantal kinderen kijkt de bemiddelingsmedewerker voor een plaatsing ook naar de geschiktheid van de opvangruimte, de leeftijd van de andere kinderen en de expertise van de gastouder. Is er voldoende speelruimte? Welke zorg heeft dit kind nodig en kan de gastouder dit bieden? Aan de hand hiervan bepaalt de bemiddelings-medewerker of het maximaal aantal op te vangen kinderen geplaatst kan worden of dat de gastouder minder kinderen kan opvangen. De bemiddelingsmedewerker bekijkt per situatie wat er kan en gewenst is.
Als een gastouder kinderen via meerdere gastouderbureaus opvang biedt, is het belangrijk dat de gastouder de gastouderbureaus steeds goed op de hoogte houdt van het aantal en de leeftijden van de kinderen die zij in de opvang heeft via een ander bureau.

6.3 Opvangruimte
De bemiddelingsmedewerker beoordeelt of de opvangruimte geschikt is voor de kinderen die er worden opgevangen. De ruimte moet allereerst kindvriendelijk, veilig en uitnodigend zijn. Daarnaast wordt onder meer gekeken of zowel de binnen- als buitenruimte past bij de leeftijd van de kinderen. Bijvoorbeeld voor kinderen onder de 1,5 jaar moet er een slaapkamer apart van de leefruimte zijn. Kinderen mogen wel gezamenlijk op een slaapkamer slapen. Ook voor kinderen ouder dan anderhalf jaar is voldoende rust belangrijk, en dus ook het slapen in een kamer die apart is van de leefruimte. De kinderen moeten desgewenst buiten kunnen spelen. Dit kan ook een buitenspeelruimte op loopafstand zijn. De opvangruimte is hygiënisch en rookvrij. Op alle verdiepingen hangen rookmelders. De kinderen kunnen veilig en ongestoord spelen. Er is zowel binnen als buiten voldoende speelgoed aanwezig dat past bij de leeftijd van de kinderen.

6.4 Veiligheid en gezondheid
Voorafgaand aan de plaatsing van een kind bij een nieuwe gastouder neemt de bemiddelings-medewerker een risico-inventarisatie af. Zij kijkt naar de veiligheidsrisico's en gezondheids-risico's in de opvangsituatie. De risico-inventarisatie wordt ten minste eenmaal per jaar herhaald. Ook wordt er bij een verhuizing of verbouwing nogmaals gecontroleerd op veiligheid, gezondheid en hygiëne. Als er onveilige situaties geconstateerd worden, worden er afspraken gemaakt om dit te verbeteren.

Tegelijkertijd zijn wij van mening dat het belangrijk is dat kinderen leren omgaan met veilig-heidsrisico's. De opvangruimte en buitenspeelruimte zijn niet volledig vrij van veiligheids-

risico's. Kinderen kunnen altijd vallen of zich stoten, dat hoort bij hun ontwikkeling en daar leren ze van. Kleine, acceptabele veiligheidsrisico's passend bij de leeftijd en verantwoordelijkheid van de kinderen zijn aanwezig. Grote veiligheidsrisico's worden natuurlijk altijd uitgesloten.

6.5 Achterwachtregeling

Iedere gastouder dient te beschikken over een volwassen achterwacht. De achterwacht is tijdens de opvangtijden telefonisch bereikbaar en moet in geval van calamiteiten binnen 15 minuten op de opvanglocatie kunnen zijn. Het telefoonnummer van de achterwacht dient op een vaste plaats binnen het bereik van de gastouder te liggen. Indien de gastouder met de kinderen buitenshuis is, dient zij een mobiele telefoon bij zich te dragen, zodat zij ook in die situatie direct de achterwacht in kan roepen. Onder een calamiteit wordt een noodgeval verstaan. Bijvoorbeeld het plotseling ziek worden van de gastouder of een onverwachts doktersbezoek met een gastkind na een ongeval.

6.6 Inzet Pedagogisch beleidsmedewerker/coach

Gastouderbureau Berend Botje zet al jarenlang pedagogische coaching in om de kwaliteit van de opvang te versterken en haar gastouders te ondersteunen in hun professionele ontwikkeling. Wij vinden het belangrijk dat gastouders zich blijven ontwikkelen en dat zij kunnen rekenen op passende begeleiding die aansluit bij hun dagelijkse praktijk.

Sinds 1 juli is het wettelijk verplicht dat pedagogische coaching wordt uitgevoerd door een daarvoor gekwalificeerde pedagogisch beleidsmedewerker/coach, hierna te noemen pedagogisch coach. Berend Botje voldoet aan deze wettelijke verplichting en zet hiervoor een pedagogisch coach in die voldoet aan de geldende wettelijke en branchegerichte kwalificatie-eisen voor deze functie (1 juli 2026).

De pedagogisch coach ondersteunt en begeleidt gastouders bij het bieden van verantwoorde en kwalitatief hoogwaardige kinderopvang. Om de coaching goed aan te laten sluiten bij de praktijk, vinden wij het belangrijk dat de coach zicht heeft op de opvanglocatie en de dagelijkse opvangsituatie van de gastouder. Hierdoor ontstaat een realistisch beeld van de sterke punten, uitdagingen en ontwikkelmogelijkheden binnen de opvang.

Iedere gastouder krijgt jaarlijks minimaal drie uur pedagogische coaching aangeboden. De coaching is praktijkgericht en wordt afgestemd op de individuele ontwikkelbehoeften van de gastouder.

Bij Gastouderbureau Berend Botje geloven wij dat iedere gastouder uniek is. Door middel van persoonlijke begeleiding en coaching op maat werken wij samen aan het behouden en verder verbeteren van de pedagogische kwaliteit van de opvang.

Werkwijze in de praktijk

De pedagogisch coach voert regelmatig individuele gesprekken met de gastouder en sluit hierbij aan op de dagelijkse praktijk en de belevingswereld van de gastouder.
Tijdens deze gesprekken wordt samen gekeken naar:

- hoe het gaat in de opvang;
- waar de gastouder trots op is;
- welke ontwikkelmogelijkheden er zijn in het pedagogisch handelen;
- welke ondersteuning en/of begeleiding passend is;
- hoe de gastouder het pedagogisch beleid van Berend Botje toepast in de dagelijkse praktijk en welke ondersteuning hierin nog wenselijk is.

De coaching kan bestaan uit gesprekken, observaties, feedbackmomenten, intervisiebijeenkomsten, reflectieopdrachten of andere vormen van begeleiding die passen bij de ontwikkelbehoefte van de gastouder.

Persoonlijk coachplan

Op basis van de gesprekken en observaties wordt ieder jaar samen met de gastouder een persoonlijk coachplan opgesteld. In dit plan:

- worden ontwikkeldoelen concreet beschreven;
- worden afspraken gemaakt over begeleiding en acties;
- wordt rekening gehouden met het niveau en de wensen van de gastouder;
- worden evaluatiemomenten en een tijdspad vastgelegd.

Het coachplan wordt in overleg opgesteld en door beide partijen vastgesteld. De gastouder heeft hierbij een actieve rol en is mede-eigenaar van haar ontwikkeling.

Begeleiding en borging

De pedagogisch coach begeleidt de gastouder bij het behalen van de doelen door middel van coaching, observaties en het geven van feedback. Dit gebeurt op een manier die aansluit bij de praktijk en die direct toepasbaar is in de opvang.

Gedurende het traject zijn er vaste evaluatiemomenten waarop wordt teruggekeken op het coachplan. Tijdens deze evaluaties:

- wordt de voortgang besproken;
- worden successen en ontwikkelpunten benoemd;
- wordt het coachplan indien nodig bijgesteld;
- worden vervolgafspraken gemaakt.

Op deze manier wordt de pedagogische ontwikkeling structureel gevolgd en geborgd en werken wij continu aan het versterken van de kwaliteit van de opvang en de professionalisering van de gastouder.

Bronnen

Brancheorganisatie Kinderopvang, MO groep en Boink (2013). Convenant Kwaliteit Kinderopvang en Peuterspeelzalen.

Context Kinderopvang (2008). Notitie Context Kinderopvang.

Edwards, C. Gandini L. en Forman G. (1998). De honderd talen van kinderen: De Reggio Emilia-benadering bij de educatie van jonge kinderen. Utrecht: Uitgeverij SWP.

Fukkink, R (2017). Pedagogisch curriculum voor het jonge kind in de kinderopvang. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

Geus, A.J. de, Wijn, J.G. en Ross-van Dorp, C.I.J.M (2004). Wet kinderopvang. ’s Gravenhage: Sdu Uitgevers.

Gordon, T. (1970). Luisteren naar kinderen: De nieuwe methode voor overleg in het gezin. Baarn: Tirion.

Hoex, J. (2004). Pedagogische kwaliteit op orde: een ordeningsinstrument voor het opstellen of bijwerken van pedagogisch beleid. Alkmaar: NIZW.

Marx, H., Marx, G. Pluut, J. (2008). Kijk, vergelijk en verrijk. De ontwikkeling van je kind van 0 tot 12. Utrecht: Spectrum.

Meeuwig, M., Schepers, W. & Werf, T. van der (2007). Sporen van Reggio: een introductie in de sporen-pedagogiek. Amsterdam: Uitgeverij SWP.

Riksen-Walraven, J.M.A. (2000). Tijd voor kwaliteit in de kinderopvang. Oratie faculteit der maatschappij en gedragswetenschappen. Amsterdam: UvA.

Singer, E. en Kleerekoper, L. (2009). Pedagogisch kader kindercentra 0-4 jaar. Maarssen: Elsevier gezondheidszorg.

Verhulst, F.C. (2008). De ontwikkeling van het kind. Assen: Van Gorcum.

Bijlage 1 Visie op voorlezen en voorleestips

(Voor)Lezen is goed voor de ontwikkeling van verschillende ontwikkelingsgebieden. Wij willen kinderen vooral plezier laten beleven aan lezen en voorgelezen worden. Bovendien heeft een kind dat veel voorgelezen wordt daar later veel profijt van. Samen lezen is goed voor het zelfvertrouwen en het maken van contact met anderen. Ook draagt (voor)lezen zeer sterk bij aan de taalontwikkeling van kinderen.

Pedagogisch visie op voorlezen binnen de kinderopvang
In onze pedagogische visie staan vier opvoeddoelen centraal. Deze doelen vertalen we op de volgende manier naar de praktijk:

1. **Emotionele veiligheid**
   Het samenzijn en de herhaling die horen bij voorlezen zorgen voor een gevoel van veiligheid bij het kind. De onderwerpen die in een boek aan bod komen, kunnen bijdragen aan de emotionele veiligheid. Een kind kan zich in situaties en gebeurtenissen herkennen en ervaart het verwerken van emoties op een veilige plek.

   Voorbeelden van kinderboeken bij dit opvoeddoel:
   - Welterusten… kleine beer
   - En nu lekker slapen, Sam!
   - Mama kwijt
   - Kleine kangoeroe
   - Anton kan toveren

2. **Persoonlijke competenties ontwikkelen**
   Voorlezen stimuleert vele persoonlijke competenties zoals de taalontwikkeling, de fantasie en de concentratie. Vooral wanneer een kind een taalachterstand heeft, is voorlezen een zeer waardevolle activiteit.

   Voorbeelden van kinderboeken bij dit opvoeddoel:
   - We gaan op berenjacht
   - Op het potje
   - Kleine muis zoekt een huis
   - Muis
   - Rijmpjes en versjes

3. **Sociale competenties ontwikkelen**
   Tijdens het voorlezen leert een kind om te luisteren naar een ander. Ook ontstaat interactie tussen de kinderen onderling en de gastouder over de onderwerpen uit het boek. Een kind kan vertellen dat hij of zij iets soortgelijks heeft meegemaakt of overlegt met de andere kinderen over een oplossing voor een probleem uit het boek. De gekozen boeken dienen regelmatig als voorbeeld voor gewenst gedrag. Een kind neemt hier een voorbeeld aan.

   Voorbeelden van kinderboeken bij dit opvoeddoel:
   - Monkie
   - Nandi’s verrassing
   - Kleine bever en de echo
   - De dokter
   - Wil je mijn vriendje zijn?

4. **Eigen maken van normen en waarden**
   In veel boeken komen verschillende normen en waarden naar voren. De gastouder heeft daardoor een goede aanleiding om hierover te praten en een kind nieuwe normen en waarden aan te leren.

   Voorbeelden van kinderboeken bij dit opvoeddoel:
   - Kikker en pad
   - Mijn trui
   - Over een kleine mol die wil weten wie er op zijn kop gepoept heeft
   - Kikker en de vreemdeling
   - Mag ik in je luier kijken?

In de praktijk

- Probeer iedere dag voor te lezen. Dit hoeft niet op een vast moment, maar juist wanneer het de gastouder en het kind past.
- Ook baby's worden voorgelezen.
- Probeer kinderboeken in huis te hebben die actueel en gevarieerd zijn, en die passen bij de leeftijd en interesses van de kinderen.
- Zoek een geschikte (voor)leesplek en terugtrekplek waar kinderen alleen of samen met de gastouder kunnen lezen.
- Zorg dat kinderen (een deel van de) boeken zelf kunnen pakken en stimuleer kinderen hierin.
- Streef daar waar dat mogelijk is naar regelmatige uitjes naar de bibliotheek.
- Het is leuk om aandacht te hebben voor de Nationale Voorleesdagen en de Kinderboekenweek.
- Een aantal gastouders is getraind in het VVE-programma Startblokken als taalstimuleringsprogramma. Al spelend binnen thema's die aansluiten bij de interesses van de kinderen wordt onder andere de taalontwikkeling gestimuleerd. Er worden bij ieder thema boeken en gesprekken ingezet om de taalontwikkeling te stimuleren. Er wordt bijvoorbeeld gewerkt met een vertel- of verhalentafel, een schattenmand, woordlijsten en woordkaarten, spelscripts, interactief voorlezen en spelverhalen. Deze gastouders stimuleren kinderen al jong om met voorbereidend lezen en schrijven bezig te gaan. Denk aan een boodschappenlijstje schrijven en een prijslijst maken voor de schoenenwinkel in de themahoek. Gastouders stimuleren oudere kinderen bijvoorbeeld tot het zelf maken van boeken, posters, kranten of folders.
- Het is leuk om ouders enthousiast te maken voor voorlezen door onder andere boekentips te geven en in foto's en dagverslagen te laten zien hoe kinderen genieten van (voor)lezen. Door ouders te vragen naar hun ervaring thuis met lezen worden ouders gestimuleerd om thuis voor te lezen. Gastouders kunnen ouders wijzen op het gratis lidmaatschap van de bibliotheek en het programma BoekStart. Gastouders kunnen anderstalige ouders woordkaartjes, liedjes of boekjes mee naar huis geven.
- Oudere kinderen kunnen ook worden voorgelezen als ze daar voor openstaan. Bijvoorbeeld een spannend verhaal bij een drinkmoment, of met een paar kinderen knus op de bank. Oudere kinderen kunnen ook worden gestimuleerd om voor te lezen aan de jongere kinderen.

Bijlage 2 Ontwikkelingsschema's

De ontwikkeling van een kind verloopt min of meer in een vaste volgorde. Zo kan een kind bijvoorbeeld pas leren lopen als het kan staan. Hoewel de volgorde van de ontwikkelingen vast ligt, is het tempo waarin een kind zich ontwikkelt verschillend. Het ene kind kan met 10 maanden lopen, het andere kind is 18 maanden voor hij of zij de eerste stappen zet. Daarnaast verloopt de ontwikkeling met horten en stoten. Een jong kind dat veel met taal bezig is, ontwikkelt zich vaak op andere ontwikkelingsgebieden wat langzamer. Dit is geen reden voor zorg. Het kind richt zich vanzelf weer op andere ontwikkelingsgebieden en haalt een eventuele achterstand vaak weer in.
Het is dan ook lastig om bij een bepaalde ontwikkeling zoals lopen een leeftijd te noemen waarop een kind dit zou moeten kunnen. Zeker in de eerste drie levensjaren zijn er veel verschillen tussen kinderen. Het is daarom van belang om het kind in zijn of haar eigen tempo te volgen en een kind te stimuleren op het moment dat het daaraan toe is. Hierdoor krijgt het kind zelfvertrouwen en ontwikkelt het zich sneller.

In onderstaande ontwikkelingsschema's wordt een algemeen overzicht geschetst van verschillende ontwikkelingsgebieden bij kinderen van 0 tot 12 jaar. De ontwikkelingsschema's moeten gelezen worden als basaal uitgangspunt van de verschillende ontwikkelingsvaardigheden van kinderen. De leeftijd geeft een gemiddelde aan waarop een kind deze vaardigheid zou kunnen beheersen. Er zijn dus kinderen die eerder al een bepaalde ontwikkelingstaak hebben volbracht en er zijn kinderen die op latere leeftijd deze ontwikkelingstaak hebben volbracht, zonder dat er sprake is van een ontwikkelingsachterstand. Verder worden er voorbeelden van belangrijke ontwikkelingen gegeven en zijn de schema's niet compleet. De ontwikkelingsschema's geven een globaal idee van de ontwikkeling van een kind.

Motorische ontwikkeling
De motoriek is niets meer dan beweging van het lichaam. De basis voor een goede motoriek wordt in de beginjaren van een kind gelegd. Bewegen begint al in de buik van de moeder. Kinderen hebben een natuurlijke bewegingsdrang en als zij gestimuleerd worden en de ruimte krijgen, dan oefenen zij bijna voortdurend bewegingen. De bewegingen worden steeds sterker en breiden zich uit tot een bewegingspatroon. Naast grote bewegingen zijn er ook steeds fijnere en beter gestuurde en precieze bewegingen mogelijk. Door imitatie, oefening en correctie leren kinderen zich bewust te bewegen.

Leeftijd	Grove motoriek	Fijne motoriek
0-1 maanden	• moet ondersteund worden in alles • draait in buikligging het hoofd opzij • tilt hoofd even op	• vuistjes gebald • grijpreflex
1-2 maanden	• ogen volgen bewegende objecten • in buikligging kunnen hoofd en schouders een stukje opgetild worden • in zittende houding kan het hoofd wat langer omhoog gehouden worden	
2-3 maanden	• hoofd kan op rugligging in het midden gehouden worden • in buikligging kin en schouders even opgericht	• pakt alleen iets dat de hand raakt • houdt iets met 3e, 4e en 5e vinger vast
3-4 maanden	• in rugligging kan het hoofd even worden opgericht • wanneer het op de zij ligt, rolt het zich op de rug	• speelt met handen voor zich • houdt iets met de hele hand vast • slaat met handen op bijvoorbeeld een tafel

Leeftijd	Grove motoriek	Fijne motoriek
	• in zithouding houdt het kind zelf het hoofd rechtop; blijft zitten met steun • draait het hoofd bij het nakijken	
5-6 maanden	• in rugligging kan het hoofd hoger opgericht worden • wanneer uit rugligging opgetrokken, komen hoofd en schouders mee omhoog • kan van buik naar rug rollen • kan met enige steun zitten	• bij het grijpen doen de ogen mee • brengt een voorwerp middenvoor, gebruikt beide handen tegelijkertijd • kan iets doelbewust, maar langzaam loslaten
6-7 maanden	• in buikligging steunt het op handen • kan even zonder steun zitten • even staan met steun onder de armen	• de handpalm, de duim en vingers worden gebruikt bij het vastpakken van een voorwerp
7-8 maanden	• kan zich gemakkelijk van buik naar rug rollen en terug • kan in staande houding met steun onder de armen afwisselend de ene na de andere voet optillen	• bij het grijpen pakt het alles, slaat op de tafel • pakt handig en rechtstreeks een voorwerp op
8-9 maanden	• probeert door armen en benen te bewegen een voorwerp te pakken • zit zonder steun • staat met steun • gooit alles op de grond	• kan twee voorwerpen vasthouden, ieder in een hand
9-10 maanden	• kruipt enigszins • zit los met rechte rug en kan naar voren leunen zonder het evenwicht te verliezen • goede coördinatie in zithouding • staat met steun	• bij het grijpen gebruikt het de juiste kracht • het begin van de *pincet*greep; een greep met de toppen van de duim en wijsvinger
11-12 maanden	• zit los • kan zelf gaan zitten door op buik te rollen • kruipt met gemak op buik • kan staan op handen en voeten • loopt een paar stappen als het aan twee handen wordt vastgehouden • trekt zich tot staande houding op aan het meubilair • loopt langs voorwerpen	• de pincetgreep is in orde
13-14 maanden	• de eerste losse stappen • kan nog niet plotseling stilstaan • kan op handen en knieën de trap op kruipen	• kan eten met een lepel ondanks veel geknoei
15-16 maanden	• kan gaan zitten vanuit rugligging • loopt zelfstandig • stilstaan vraagt veel concentratie en inspanning • kan zelf op een stoel gaan zitten	
17 – 18 maanden	• rent houterig • kan de trap op, met een hand vasthoudend	• drinkt alleen uit een beker waarbij de handen een adequate greep hebben

Leeftijd	Grove motoriek	Fijne motoriek
1½-2 jaar	• kan rennen • kan tegen een bal aanschoppen • gaat de trap af met een hand • kan gooien zonder een bepaalde richting • wil vaak dingen die vooruit lopen op de fysieke mogelijkheden	• eet zelf met een lepel
2-2½ jaar	• kan even zonder steun op één been staan • kan op tenen lopen • kan plotseling stilstaan • kan met beide voeten tegelijk omhoog springen	
2½-3 jaar	• begint de trap af te lopen per tree een voet • kan tijdens het rennen van richting veranderen • kan op een driewieler fietsen	• lichaamsbewegingen worden vloeiender • kan een grote bal vangen • kan eten met vork
3-4 jaar	• kan met aaneengesloten voeten springen • kan op één been evenwicht bewaren • kan goed traplopen • kan over een touw springen	• kind is zeer druk in bewegingen en heeft veel ruimte nodig • een potlood wordt met de vingers vastgepakt

Taal- en spraakontwikkeling

Taal is een middel waarmee we met elkaar communiceren: je kunt aan elkaar duidelijk maken wat je ziet, wat je wilt, wat je voelt en wat je denkt. Communiceren gaat niet alleen via gesproken taal, maar ook door geschreven- en lichaamstaal. Voor het jonge kind is lichaamstaal heel belangrijk. Om goed te kunnen leren praten moet een kind goed kunnen horen en moet hij zijn spraakorganen kunnen beheersen. Ook moet het kind de opvoeder voldoende kunnen begrijpen. In de taalontwikkeling is de interactie tussen de opvoeder en het kind heel zichtbaar. Hoe meer het kind hoort en kan imiteren hoe groter zijn taalvaardigheid. Het is dus belangrijk om veel met kinderen te praten.

Leeftijd	Spraak- en taalontwikkeling
2-3 maanden	• grote verscheidenheid aan klanken (ah, eh, oh, uh, grrr en krr) • kinderen gaan luisteren naar eigen geluid
3- 4 maanden	• naast klinkers kan het nu ook medeklinkers laten horen
4-5 maanden	• brabbelfase • lal- en keuvelgeluidjes
5-6 maanden	• affectieve stemgeluiden, waarbij plezier en frustratie zijn te onderscheiden • herkent de stem van de moeder en reageert met geluid
6-7 maanden	• oefening van bekende geluiden • onbewuste nabootsing van de laatst gehoorde klanken
8-9 maanden	• actieve poging tot nabootsing met zinsmelodie • willekeurige aaneenrijging van klanken • af en toe 2-lettergrepige klanken
9-10 maanden	• eindeloos herhalen van geluiden; oftewel sociaal brabbelen • begrijpt simpele opdrachtjes
11-12 maanden	• voert simpele verzoeken uit • kan gebaren interpreteren en er het juiste geluid bij maken

Leeftijd	Spraak- en taalontwikkeling
	• begint ‘mama’ en ‘papa’ te zeggen
12- 18 maanden	• éénwoordfase; kan woorden nabootsen, maar gebruikt ze niet zelf • brabbelt veel en houdt monologen bij het spelen • begrijpt steeds meer woorden • heeft rond 1½ jaar een passieve woordenschat van ±70 woorden
18-24 maanden	• kan ‘nee’ zeggen • gebruikt woorden om iets duidelijk te maken • begint twee woorden samen te voegen (‘fles op’) • kan circa 300 woorden begrijpen
2-3 jaar	• maakt meerwoordzinnen • uitspraak verbetert, vooral bij medeklinkers • bij 2½ jaar is de woordenschat 400-500 woorden • onderscheidt zichzelf van de ander, ik- en jij-vorm wordt gebruikt • veel wat- en waaromvragen, vaak om aandacht te vragen
3-4 jaar	• begrip voor taalregels ontstaat • veel waaromvragen, waarbij er naar het antwoord geluisterd wordt • begrijpt veel, heeft ± 600 woorden tot zijn beschikking (passief) • vertelt veel verhalen • begint met het herhalen van korte versjes • nog wel moeite met zinsopbouw
4-5 jaar	• uitspraak bijna helemaal goed, wel versprekingen • zinnen worden langer • belangrijkste grammaticale regels worden goed toegepast • begin van ontwikkeling van abstracte begrippen • gebruik van bijzinnen zoals want…
6 jaar	• heeft ± 2500-3000 woorden ter beschikking (passief)
8 jaar ouder	• uitbreiden van woordenschat • verder ontwikkelen van de grammaticale constructies tot complexer taalgebruik

Verstandelijke ontwikkeling

Jonge kinderen denken door te doen en met hun zintuigen waar te nemen wat er gebeurt, oftewel sensomotorisch denken. Voelend, handelend, spelend en experimenterend doen kinderen ervaringen op met taal, zwaartekracht, ruimte, verhoudingen, hoeveelheden en tellen. Het herhalen zorgt ervoor dat automatische handelingen ontstaan en dat er verbindingen worden gemaakt tussen de hersenen. Dit kan bijvoorbeeld door regelmatig aan kinderen voor te lezen.

Als kinderen ouder worden kunnen ze de informatie die ze krijgen vanuit de omgeving verwerken en dit op inzicht verder toepassen in hun dagelijkse praktijk. Dit heet abstract denken. Ze zijn de taal machtiger waardoor in het denken en leren steeds meer taal gebruikt wordt. Vanuit het onderzoeken, het opdoen van informatie en kennis verwerft het kind steeds meer inzichten, die het in een volgende situatie weer kan gebruiken.

Leeftijd	Verstandelijke ontwikkeling
0-1 maanden	• bezit reflexen die nodig zijn om te overleven: ademen, knipperen met de ogen, zuigen en slikken
1-2 maanden	• kijkt bij het toespreken de ouder of verzorger aan • mond is belangrijk bij het voelen en het ontdekken
3-4 maanden	• kan zich steeds beter concentreren en kan zich beter focussen • als een voorwerp verdwijnt is het er ook niet meer (bijvoorbeeld auto wordt onder een doek gelegd, dan bestaat die auto niet meer) • gaat steeds meer geluiden onderscheiden

Leeftijd	Verstandelijke ontwikkeling
9-10 maanden	• begint door te krijgen dat voorwerpen niet zomaar verdwijnen (het kind zal proberen de auto onder de doek vandaan te halen) • kan blokjes in de mand doen als het voorgedaan wordt • begrijpt woordjes
11-12 maanden	• bekijkt plaatjesboek
12-13 maanden	• heeft met ruiken en proeven nog niet veel zicht op detail en wil ontdekken, zand is net zo lekker als een boterham
13-14 maanden	• zoekt weggegooide dingen met het oog op
17-18 maanden	• neuriet een eenvoudig melodietje na
1,5-2 jaar	• zodra het kind mobiel genoeg is om voorwerpen te verplaatsen, gaat het verzamelen en dingen in groepjes bij elkaar leggen • leert door te doen en minder door wat er verteld wordt • is erg gericht op leren en gebeurtenissen en dingen begrijpen • krijgt interesse in boeken met een eenvoudig verhaaltje
3-4 jaar	• gaat patronen en regels herkennen in de wereld • ontwikkelt taal- en rekenkundige vaardigheden • leert meer rekening houden met het perspectief van een ander • krijgt meer inzicht in begrippen en oorzaak/gevolg • beter geheugen waardoor verhalen verteld kunnen worden en complexere situaties opgelost kunnen worden • beter met vragen stellen, plannen en nadenken over activiteiten • magisch denken: ter plekke een verklaring geven over gebeurtenissen die het kind nooit eerder heeft meegemaakt
4-5 jaar	• steeds realistischer kijk op de wereld • veel waaromvragen om kennis te vergaren • weet wat meer en minder is • kleine hoeveelheden tellen • denkt rechtlijnig: afspraak is afspraak
5-6 jaar	• aandacht gaat steeds meer richting verstandelijke prestaties • interesse in computerspelletjes en internet • leert spelenderwijs steeds meer begrippen
6-7 jaar	• steeds meer geweten, gaat nadenken wat wel of niet eerlijk is • meer interesse voor de grote wereld (aarde, natuur) • verzamelt vaak iets en ruilt met anderen • houdt er nog steeds van om voorgelezen te worden • zoekt naar logische verbanden • wil van veel dingen weten hoe het werkt
7-8 jaar	• beseft dat mensen verschillende dingen denken en voelen • kan zich voorstellen wat er in een ander omgaat • logisch denken: het vermogen om verbanden te leggen neemt toe, kan zich dingen voorstellen zonder dat die concreet te zien zijn • leert door te herhalen
8-10 jaar	• kan last krijgen van schuldgevoelens (moreel besef) • kan werken met symbolen • leert klokkijken, kan een kalender aflezen
10-12 jaar	• ontwikkeling van het vermogen tot abstract denken, kan dingen theoretisch begrijpen en opbouwen • geheugen is enorm, tevens door het vermogen om informatie systematisch in categorieën op te slaan • doet uitvindingen, brede interesse • leert problemen te beredeneren • kan problemen oplossen door alle mogelijkheden op een rijtje te zetten en de beste te kiezen

De sociale ontwikkeling
Onder sociale ontwikkeling worden sociale vaardigheden en sociale kennis verstaan. Kinderen leren met anderen om te gaan en leren wat geaccepteerd gedrag is en wat niet.
Kinderen hebben al op jonge leeftijd de natuurlijke wil om contact te leggen met andere mensen. Om zich verder sociaal te ontwikkelen moet een kind zich bewust zijn van de aanwezigheid van anderen en moet een kind kunnen oefenen in het omgaan met andere kinderen. Kinderen leren veel door te spelen met leeftijdgenoten. Ze oefenen tijdens het spelen vaardigheden zoals ruzies oplossen, hulpvaardig zijn en luisteren naar een ander. Ook doen ze sociale kennis op tijdens het spelen door het observeren van anderen en hun reacties te peilen. Slaan wordt niet gewaardeerd, een ander troosten wel.

Leeftijd	Sociale ontwikkeling
1 maand	• reageert op lichamelijk contact • wordt rustig als het uit het bed gehaald wordt
2 maanden	• eerste glimlach op aanwezigheid van moeder (± 6 weken) • begint te luisteren en te reageren op de stem van moeder • huilt op verschillende manieren
3 maanden	• gaat geluidjes maken • draait hoofd naar geluid toe • vindt het leuk om onder de mensen te zijn
4 maanden	• wordt vrolijk bij spelcontact • begint gezichtsuitdrukkingen te onderscheiden • gaat mensen in de omgeving herkennen
5 maanden	• draait zich naar sprekenden toe • is bij het huilen te kalmeren door toe te spreken • begint geluiden te herhalen
6 maanden	• steekt armen uit in de verwachting opgepakt te worden • leert de betekenis van interactie en mimiek te verstaan • ontdekt verschillen tussen mensen (ouders en vaste verzorgers)
7 maanden	• begin van sociale imitatie (‘dag’ wuiven) • trekt actief aandacht van volwassenen • lacht tegen zichzelf in de spiegel
8 maanden	• maakt onderscheid tussen bekenden en vreemden • terughoudend naar vreemden (eenkennigheid) • kan kiekeboe spelen
9 maanden	• gaat in op het gedrag van de volwassene voor zover het ermee vertrouwd is • is nog erg eenkennig • eerste vormen van imitatie
10-12 maanden	• reageert op noemen van zijn naam • scheidingsfase waarin het verschil tussen vreemden en vertrouwde mensen ontdekt wordt, geprobeerd wordt om de scheidingsangst te overwinnen
1- 1½ jaar	• imitatie spel, elkaar imiteren en uitdagen • voert eenvoudige opdrachten uit • leert ‘nee’ te zeggen (eerste wilsuiting) • begin van ‘schaamte’ bij stout zijn, wordt bewust van goed- en afkeuring van volwassene
1½-2 jaar	• eenvoudig fantasierollenspel, speelt eenvoudige verhaallijnen • zoekt zelf contact met een volwassene voor hulp • wordt in het spel verdraagzamer naar andere kinderen • weet wel dat iets niet mag, maar snapt niet wat en waarom, de ouders zijn het geweten
± 2 jaar	• het eerste ‘ik’-gebruik; het kind wordt bewust van zichzelf als ik

Leeftijd	Sociale ontwikkeling
	• ontdekt veel in de omgang met andere kinderen, bijvoorbeeld wat het moet doen om mee te spelen • samenspel zonder plan vooraf
2-2½ jaar	• begin van de koppigheidsfase • sociaal gedrag met sterke uitersten: afhankelijkheid en zelfstandigheid • intense en onvoorspelbare gevoelens • pakt speelgoed van anderen af
2½- 3 jaar	• beperkte zelfstandigheid • is gericht op eigen persoon, eigen wil en eigen ideeën • wordt coöperatief, gaat eenvoudige motiveringen begrijpen • erg gevoelig voor complimenten en kritiek • leert delen en op de beurt wachten • betere aanpassing in een groep kinderen
3-4 jaar	• uitgebreider fantasierollenspel • saamhorigheid ontwikkelt zich • wordt bewust van regels en dat deze overtreden kunnen worden • accepteert sociale regels en eenvoudige spelregels • kan goed jokken, is een onbeholpen manier om aan de ene kant eerlijk te zijn en aan de andere kant straf te vermijden
4-5 jaar	• wordt realistisch ten opzichte van eigen mogelijkheden en onmogelijkheden • krijgt oog voor de gevolgen van zijn gedrag voor anderen • competitie-element doet intrede; het kind wil graag winnen, maar kan nog vaak slecht tegen zijn verlies • samenspelen in een klein groepje voor langere tijd wordt mogelijk
5-6 jaar	• neemt meer afstand van de ouders • ziet zichzelf steeds centraler, wordt kritischer ten opzichte van zichzelf en kan zichzelf corrigeren • grotere sociale belangstelling, vriendschappen zijn langduriger • groot aanpassingsvermogen
6-7 jaar	• schoolrijpheid • sterke behoefte aan leeftijdsgenoten en groepsverband • wordt minder afhankelijk van ouder • minder fantasiespel maar spel op werkelijkheid gebaseerd • schaamtegevoel ontwikkelt zich sterk • steeds meer een eigen geweten, zelf nadenken wat eerlijk is
7-8 jaar	• is goed in staat te luisteren en zich te concentreren • maakt zich de morele opvattingen van het gezin eigen • gevoel voor plicht en verantwoordelijkheid • vriendschappen zijn belangrijk
8-10 jaar	• speelt graag en veel met andere kinderen • leert welke omgangscodes gelden • leert andere kinderen kennen door clubjes • heeft vriendschappen om geheimen te delen en elkaar te troosten
10-12 jaar	• speelt nog steeds graag na schooltijd in groepen • prestatie en aanzien in de groep wordt steeds belangrijk • jongens en meisjes tonen ander speelgedrag • competitie-element is belangrijk en kind doet graag spelletjes om zichzelf te bewijzen en om bevestiging te zoeken

Spelontwikkeling
Spelen is de natuurlijk manier voor kinderen om te leren en hun omgeving te verkennen. Door te spelen oefenen kinderen allerlei vaardigheden op motorisch, verstandelijk, taal en sociaal gebied.
Er zijn verschillende spelvormen te onderscheiden, namelijk: bewegingsspel, fantasie- of rollenspel, speel-leerspelletjes, exploratie- en constructiespel. De beschikbaarheid van speelgoed passend bij de leeftijd, maar ook voorlezen aan kinderen geeft verdieping aan het spel. Spel en creativiteit liggen dicht bij elkaar, omdat creativiteit een uitdrukking geeft aan hoe een kind zich voelt en wat er in het kind omgaat. In spel, lezen en creativiteit leert een kind samenhang tussen dingen en verkrijgt een kind inzicht in de betekenis van dingen.

Leeftijd	Spelontwikkeling
Tot 8 maanden	• niet gestructureerd spelen met blokken of ander materiaal: duwen, gooien, rollen, proeven, pakken, knijpen • tekenen is gericht op het oefenen van motoriek • het zijn de bewegingsspelletjes die domineren
Na 8 maanden	• zet toevallige krassen, dit is noodzakelijk voor de fijne oog-handcoördinatie • de bewegingsspelletjes breiden zich uit naar opstaan en lopen
1,5 – 2 jaar	• repertoire aan bewegingsspelletjes wordt flink uitgebreid met springen, hardlopen, rollen, klimmen • construerend spel; experimenterend verkennend spel in vullen en leeggooien, op en aan elkaar passen • bij het tekenen wordt het krijt in een vuistgreep gehouden • ontstaan van fantasie- of rollenspel; kinderen gaan doen alsof en imiteren gebeurtenissen die veel indruk hebben gemaakt
2-3 jaar	• gaat glijden, fietsen, schommelen en klimmen • kan kralen rijgen • speel- en leerspelletjes worden gedaan; kan simpele inlegfiguren leggen • spel is voornamelijk parallel en niet gezamenlijk • krabbelstadium in het tekenen • experimenteert met veel verschillende materialen, is daar nog onstuimig mee met chaos en knoeien
3-4 jaar	• krijgt belangstelling voor het combineren van spelmateriaal • imitatie begint echt een rol te spelen, kind doet zijn eigen wereld na • kan aan eenvoudige groepsspelletjes meedoen • bewegingsspel gaat door in toenemende motorische vaardigheid • ontwikkeling van de pincetgreep • kan aantal lichaamsdelen benoemen
4-5 jaar	• kan alleen buiten spelen en speelt met andere kinderen • kan eenvoudige spelregels begrijpen • imitatiespel uit zich meer in fantasiespel waarin hetgeen het kind meemaakt wordt herbeleefd en verwerkt • tekent koppotenfiguren • tekent eenvoudige en herkenbare figuren (huid dier, bloem, wolk) • enige lettervormen herkenbaar • ontwikkeling van de voorkeurshand rechts/links • experimenteren van materialen heeft nog steeds interesse, ‘iets’ maken wordt belangrijker
5-6 jaar	• vindt het leuk om bezig te zijn met creativiteit en aan een bepaald ‘project’ te werken • kan gemakkelijker wat afmaken, al duurt dat dagen • kan lang zijn aandacht op iets richten

Leeftijd	Spelontwikkeling
	• speelt veel in grote groepen, vriendschappen beginnen te ontstaan • bouwwerken zijn herkenbaar • er is constructief spel: maakt zelf voorwerpen • leert eigen naam te schrijven en eenvoudige 3 of 4 letterwoorden
6-7 jaar	• tekent en speelt ‘wat het weet’ • een mensfiguur krijgt een eigen lichaam • vindt het vaak leuk om samen technologische spelletjes te doen • veel gebruik van bouwmaterialen • creatief bezig zijn • plezier aan gezelschapsspelletjes • samen spelen in een spel dat bepaalde werkelijkheid weergeeft
8 -12 jaar	• gaat steeds meer in groepsverband spelen • speelt ook graag met z’n tweeën • gaat naar gelang interesse naar clubjes (muziek, sport) • doet graag regelspelletjes en behendigheidsspelletjes • is veel creatief bezig • bouwmateriaal blijft leuk, met name het samen iets bouwen • bij gezelschapsspelletjes worden de regels ingewikkelder • maakt meer ingewikkelde puzzels, computerspelletjes en avonturenspeelgoed

Zelfredzaamheid

Zelfredzaamheid is het vermogen om je te redden zonder hulp van anderen en zelf problemen te kunnen oplossen. Bij het jonge kind begint dat met kleine dingen, zoals een lepel zelf vasthouden. Uiteindelijk ontwikkelt het kind zich tot volledige zelfstandigheid.
Hoe goed een kind zichzelf kan redden is afhankelijk van of het kind lichamelijk ertoe in staat is, of het kind de situatie goed kan overzien en de juiste beslissing kan en durft te nemen.

Leeftijd	Zelfredzaamheid
12 maanden	• wil overal bij betrokken worden, probeert de volwassene te imiteren • houdt armen omhoog als er een trui uitgetrokken moet worden
15 maanden	• kan zelf een kopje vasthouden • grijpt zijn lepel en doet die op het bord, maar kan hem niet goed vullen • wil graag zelf eten
18 maanden	• kan zelf een kopje optillen en zelf drinken • vult zelf zijn lepel, maar heeft moeite met in de mond stoppen, knoeit veel • geeft het lege bord aan moeder terug • huilt om moeder als zij weggaat • ‘helpt’ met uitkleden door sokken en schoenen uit te doen • wil alles zelf doen, wat een driftbui tot gevolg kan hebben als iets niet lukt
21 maanden	• gaat niet meteen slapen, maar vraagt om drinken of wil een plasje doen
2-3 jaar	• kan zonder veel knoeien alleen eten • speelt veel met eten en 'treuzelt’ • weigert eten en praat weinig aan tafel • verlengt het proces van het naar bed gaan door een ingewikkeld ritueel, dat strak gevolgd moet worden • kan jas losknopen, met moeite dichtdoen • droogt eigen handen af • kan zelf drinken halen en een kraan open en dicht doen • kijkt uit voor eenvoudige ongelukjes • begin van tandenpoetsen, met hulp • houdt een glas in één hand
3-4 jaar	• is ’s nachts zindelijk, maar dit kan uitlopen tot 5 jaar

Leeftijd	Zelfredzaamheid
	• kan alleen eten zonder te knoeien • heeft belangstelling voor tafeldekken en wil meehelpen • staat vaak op van tafel • is minder afhankelijk van bedritueel • kan eigen jas aantrekken en knopen dichtdoen • kan zichzelf uitkleden en poogt zichzelf aan te kleden • kan eigen handen wassen en drogen • kan eigen tanden poetsen • kan doelgericht bezig zijn
4-5 jaar	• beweegt zich efficiënt • voortdurende wisseling tussen zitten, staan en hurken • plezier in hollen, klimmen en springen • kan hinkelen • begin van mogelijkheid tot rolschaatsen, fietsen (zonder zijwieltjes) en steltlopen
5-6 jaar	• oefent gecompliceerde bewegingen zoals rolschaatsen en fietsen zonder zijwieltjes • kan goed vangen en gooien • kan steppen • kan gecompliceerde bewegingen als touwspringen • kan bewegingen imiteren • is uitgesproken links- of rechtshandig • kan zijn eigen naam naschrijven • kan knippen • kan veters goed strikken • kan knikkeren • kan jas open- en dichtknopen
6-7 jaar	• kan rolschaatsen, skeeleren, fietsen en steltlopen en andere meer gecompliceerde bewegingspatronen • begint sport en spel met wedstrijdelement leuk te vinden • kan klimmen in een klimrek • kan tegen een racket slaan
7-8 jaar	• kan zwemmen • kan voetballen • is vaak lid van een sportclub • speelt graag buiten
8-12 jaar	• beheerst rond 11, 12 jaar zijn motoriek volledig • wordt behendiger in allerlei sporten